

30

~~G. W. 27.~~ EX BIBLIOTH.
NATIONIS HUNGAR.

VITEBERG.

VI-26.

SIGNAT. ciobcccxiij.

Stückzettel erled.
11. XII. 1949.

A. A. C. C.
DISPUTATIO
EXERCITATIONUM PHILO-
SOPHICARUM XXX.

De
AFFECTIONIBUS EN-
TIS DISJUNCTIS, ET SPE-
ciatim de causa & causato, neces-
sario & contingente.

Quam,
Divinâ aspirante gratiâ,
SUB PRÆSIDIO

M. TOBIÆ TILÉMANI

VVitteb. Colleg. Philos. Adjuncti,
Liberalis exercitij gratiâ defendendam suscipiet,
BERNHARDUS SVVERMANUS
Tundera-Holsatus,
In celeberrimâ VVittebergensi Academiâ,
ad diem 22. Decemb. horâ & loco solitis.
Plinius lib. 1. Epist. 9.
Satius est otiosum esse, quam nihil agere.

VVITTEBERGÆ,
Typis Iohannis Gormanni. ANNO M. DC. X.

P R Æ L O Q V I U M.

Sciunt enim, & ceu ex oraculo scriptum, quod Anima nostra torpescat otio, frequentioribus officiis functionum crebritate multo vegetior evadat. Concipit enim ex divinitate sua in seipsa, & parit præclaras soboles, Scalig. de Plantis fol. 393. Atq; hoc non nisi inde, quod natura ejus non est præscripta prima illa Eutelechia sua, neq; tam angustiis terminis cohibetur, ut hoc semper sit, quod tantum est, sed habet quo sese promoveat; Neq; mutata essentia summam illam adipiscatur perfectionem, quam à veteribus vocant Sapientes, Idem Exerc. 307 Sect. 2. Quod si ita est, uti certissimè est, quid cessamus? Pergamus potè in instituta nobili Metaphysicæ contemplatione, pergamus, nec multifaciamus, qui Exercitationes vel maxime hæc, curiosa veritatis ludibria vocare pro solenni habent, Idem Exerc. 307, Sect. 26. Siquidem ut eadem purpura delectat homines, & ad gaudium provocat, tauros offendit, & ad pugnam irritat. Ita ratione omnino pariti, exactior paulùm exquisitæ illius Philosophiæ consideratio, quibusdam monstris hominum supinorum atq; otiosorum, quiq; & brutis ignaviores sunt, & suæ naturæ, quam à Deo integram acceperunt, neq; à summi de coëtorer est, ut verbo dicam, unguis in ulcere unde etiam non sculeatis tantum probrosiq; quibus is nomini-bus eam infestantur, sed & nullam non operam, nullamve non studium injurant, quo velut aratro, quod Veteres dicebant, inducto, solo eandem equare extraq; profligare Philosophiæ sanioris limites potis sint, At Nobis illisq; -- quibus arte benigna Et meliore luto fixis præcordis Titan, est in deliciis, inq; habemus ac ferimus unicè oculis, quippè quæ nostros famelicos veritatis animos non tam affluentijsimè pascit, quàm exsaturat sufficienissimè. Proinde dictum ut est pergamus, & absolutis ut, quæ de Entis affectionibus simplicibus proponere placuit, hæc vice de affectionibus ejusdem disjunctis pauca quædam subicere mens est. Curq; hæc affectiones duplicis potiss. sint generis, aliæque naturam Entis proximè sequuntur, interim tamen non nisi per particulam disjunctivam de eodem adfirmari queunt, ut est causa & causatum, Necessarium & contingens, aliæque ad naturam Unius referantur; Nos impresentiarum tantum de prioribus pro modulo ingenij solliciti erimus, & quidem in sequentibus thematicis.

T H E S I S I.

Est Metaphysica proprium, inq; ipsi datum ac concessum peculium, quoddam causarum genera accuratè & cum diligentia evisceret ac exsruet, non quidem, quia novit causas, & tenet principia generalium affectionum Entis, Sic enim jure eodem hanc laudem, atq; hoc, quicquid muneris est, alijs scientijs tribuere possemus: Sed quia explicat ac enodat generales, ut loquuntur, causandi modos, qui omnibus rebus competunt, indeq; ad scientias alijs referri nequeunt.

11. Sumiturq; causa vocabulum potiss. tripliciter, partim in vulgari & latissimo, ut vocis principij latitudinem adæquet, & cum eo recipitur, siq; & privatio causa indiget; Partim in strictissimo, pro Efficiente solum, quam nihil à causâ differre Plato opinatus fuit; Partim demum in medio significatu, prout cum quatuor causarum generibus convertitur, & ita unicè hujus est loci.

III. Ac commodum definiri hunc in modum potest, quod sit principium, quod importat influxum ad Esse causati. Vbi genus est principium, siquidem latius patet hoc vocabulum, dum ad principia cognitionis se etiam extendat, quam causae; Differentia vero, quod importat influxum ad Esse causati, id est, quod dat & communicat totum ei alteri.

IV. Et licet differentia haec minimè sit omnibus propriè sic dictis, causis univoca, veram nihilominus & analogicè communem earundem rationem exprimit: influit enim materia & forma ad Esse causati, ut partes essentiales, influit efficiens agendo, influit & movet deniq; finis motione quadam metaphoricà, ut post in claro erit. Inde igitur fit, ut quendam respectum influxus hic semper includat, non qualis est inter relata, ac transcendentem, ratione cuius realem quandam mutationem effectum à suà recipit causâ.

V. Numero autem sunt harum causarum quatuor, Efficiens materia, forma & finis: Quicquid namq; efficitur non potest causas plures habere, quam duas, materiam & formam, determinans vid. & determinatum; Extrinsecus autem indiget efficiente, dum nihil à seipso fieri queat: Efficiens verò non agit temerè, sed propter finem, qui causa quarta.

VI. Hinc causa haec in duplici sunt differentiâ, aliè Interna, & sunt principium rei, essentialiter eam constituentem, ut materia & forma: Aliè Externa, quae ipsam rei essentiam non ingrediuntur, verum extrà eam manent, ut efficiens & finis. Et quamvis ratione dictâ quatuor causarum genera sint omnino diversa, non ita sunt distincta tamen, ut nunquam unâ rei vis agendi geminâ attribui possit: Fieri enim quit, ut forma & finis causalitas eidem rei assignetur, sic finis & efficiens, efficiens & forma &c.

VII. Aliàs est etiam in generalitate suâ causa alia Per se, quae secundum naturam agit, & effectum producit: Alia per Accidens, quae per accidens ad effectum producendum concurrat; Subdividiq; haec iterum potest vel ratione causae, quando id, quod accidit causae per se, dicitur causa esse effectus, vel ratione effectus, quando cum effectu per se, conjungitur effectus per accidens, ut fodiens per accidens invenit thesaurum.

VIII. Sic alia est causa actu, quae actu ipso effectum producit, alia potestate, quae potestatem quidem causandi habet, verum adhuc actu non influit ad effectum producendum: Sic alia est adequata, quâ posita effectus quoq; concedendus est, & contra, alia non-adequata, quae effectui inequalis est, ideoq; posita hac effectum insimul poni necesse non est: Sic causa alia dicuntur conjunctae, quando causa per se & per accidens connectuntur, alia sim-

plures, quæ absolutè proferuntur &c. Sed accedamus ad specialem causarum
tam externarum, quàm internarum perpendionem.

IX. Causa igitur Efficiens est, à qua primò sit actio: Quæ ratione disci-
minatur manifestò partim ab instrumentali causa, quæ agit quidem, sed vir-
tute causæ efficientis propriè sic dictæ; partim à reliquis causis: Finis enim
propriè non agit, sed ad actionem Efficientem allicit atq; impellit, sic materia
actionem in se recipit, forma sit quidem actus effecti, sed per actionem efficientis.

X. Distribuitur q; efficiens pro varijs causandi modis, variè: Nam 1. Efficiens
alia est principalis, quæ primò per virtutem principalem influit in actionem,
per quam talis editur effectus, alia instrumentalis, quæ inservit principali ad
effectum producendum, unde perse finem non intendit aliquem, sed tantum
quæ ad illum causa principalis ipsam invitat & dirigit, cujus etiam efficientis
vi & virtute unice agit.

XI. 2. Alia est naturalis, quæ unam semper eandemq; agendi rationem se-
quitur, nec agit cū de liberatione, neq; etiam ad motum materia vel actionem
inhibere, vel in agendo cessare valet: Alia voluntaria, quæ cum deliberatione a-
git, ac in quâ libertas est, per quam differentes sunt actiones, licet libertas ibi
libiq; non sit eadem, sed quadam causa mera sint libera, quæ pleno appeti-
tu effectum volunt, & ut volunt, ita producant, quadam secundum quid libe-
ræ libera.

XII. Memorandum autem notandum mente, quod in naturalibus agentibus hi
quatuor actionum modi dentur, 1. Actio directa, quando in oblatum objectum
rectè causæ naturales feruntur excitatæ vi propriâ, nec ab externo aliquo
obstaculo repulsa; 2. Actio reflexa, quæ ex antiperistasi oritur, quando agens
in actione impeditur directè, sicq; originem suam repetere cogitur.

XIII. 3. Reactio, quæ actionis est reciprocatio, quæ id quod patitur, re-
nititur adversus agens, & illud commutat, dum ab illo mutatur, adeò ut &
agens pati, & patiens agere aliquomodo dicatur: tandem Resistentia, quæ
à reactione differt, tanquam actio privativa à positivâ, vel immanens à tran-
seunte, quæq; talis est agendi modus, per quem non admittitur, neq; recipitur
à patiente qualitas introducenda.

XIV. 3. Alia est universalis, & illa vel prima, sicq; est DEVS ter opti-
max. cujus efficientiâ in creando, conservando & cooperando consistit, imò sine
cujus concursu non datur causarum reliquarum motus, vel secunda, ut est ca-
elum, agens in inferiora materia per lumen, motum & influxum: Alia
Particularis, quæ ad unum effectum producendum determinata est, ut sunt
causæ inferiores elementares.

XV. 4. Alia est disponens, quae alterando materiam preparat ac disponit ad formam ultimam recipiendam: Alia est perficiens, quae ultimam rei perfectionem ultimamque introducit formam. 5. Alia est privativa, quae reali influxu in patiens minimè influit: Alia positiva, quae realiter hoc ipsum facit. 6. Alia est immanens, quae non producit effectum in subjecto externo: Alia transiens, quae externum producit opus.

XVI. 7. Alia est per emanationem, in qua agens à patiente non est distinctum, sed effectus ad essentiam consequitur: Alia per transmutationem, quando agens à patiente est determinatum & disjunctum. 8. Tandem alia agit actione univoca, quae simile producit sibi simile in specie, ita equus generat equum: Alia actione equivoca, quae producit effectum quod à naturâ causae suae recedit, ita Sol ex putri materia imperfecta animalia excitat. Haec de Efficiente.

XVII. Porro Materiae vocis significationes variae sunt, nonnunquam enim hac voce utimur, quando aliquid indeterminatum notare volumus, sic genus materiam appellamus; nonnunquam subjectis accidentium tribuimus per analogiam, sic subjectum appellamus materiam accidentis in qua, objectum disciplinae, materiam circa quam; nonnunquam & partes integrales totius quantitativi per modum compositionis materiam vocamus, quae est vel sensibilis, quando illae partes nondum abstractae, vel intelligibilis dum sunt à materia Physica abstractae: Verum sola materia Ex qua causis annumeratur, & hic in considerationem venit.

XVIII. Quae est id, ex quo quippiam fit eo pacto ut insit: Vnde causandi vis ei gemina attribuitur, quam exercet tum in constitutione compositi, non tantum quando generatur, ubi tanquam subjectum substernitur, sed maxime tum quando generatur existit, sic enim tanquam pars concurret; Tum in productione formae, siquidem ex eius potentia educitur, eique tanquam subjecto informando adheret.

XIX. Causalitates autem hae suae exercet non nisi mediante potentia, quae est non accidens aliquod, sed quasi modus quidam, per quem in agendo determinatur materia, & qui nisi accederet, impossibile esset, formas rerum tantâ varietate in materia produci, nec posset fieri adeo arcta materia & formae unio: Plenèque & perfectè illas exercet ipsas in substantiis materiatis, minimè verò in accidentibus vel rebus arte productis locum habent.

XX. Estque potissimum duplex, alia prima, alia secunda: illa primum est subjectum, quo in existentibus res sunt, & in quod ultimo resolvuntur. Dicitur prima

causa

num subjectum, ut innuatur ipsam esse in generabilem & incorruptibilem, ne progressus in infinitum daretur: Dicitur, quo inexistente, habet enim illa proprium esse, licet non perfectum, propriamque existentiam, non quidem formalem, sed actum Entitativum; Dicitur, quo inexistente res fiunt, quia materia essentiam compositi simul ingreditur; Dicitur denique, in quod ultimo resolvuntur, tandem enim corruptio desinit in materiam primam.

XXI. Hac materia, secunda est, quae non simplex, sed praevius est dispositionibus & formam essentiali jam determinata, quocirca etiam tantum est materia secundum quid. Sic materia alia propinqua est, quae proximè à formam specificam informatur: Alia remota, quae mediante aliam formam intermediam ad specificam formam accedit. Sic alia est transiens, quae in generatione perit & aliam formam induit: Alia permanens, quae totam suae essentiae naturam retinet &c. Et haec etiam de Materia.

XXII. Formae ulterius vocabulo hic non notatur artificialis aliqua, quae ab arte in materiam introducit, sed naturalis, ea autem non accidentalis, quae externa rei est figura, verum substantialis, non aliqua tamen assistens, quae Enti completo adveniens, actiones & operationes ejus perficit, sed tantum Informans, quae est id, quod dat esse rei.

XXIII. Hoc autem, dare esse rei, tripliciter dicitur, vel effective, sic Deus omnia facit & conservat, vel formaliter, quae efficit ut per eam res sit haec, non alia, & ita forma dat esse composito & materiae, vel substantialiter, sic loquuntur, uti materia dat esse formae materiatae. Sic Esse etiam est duplex, aliud actuale, & hoc vel formale, quod simpliciter à forma pendet, vel Entitativum, quo res extra est nihil: Aliud potentiale, vel subjectivum, quod Esse materiae primae, vel objectivum, quod rebus est competens intentionalibus.

XXIV. Ac sunt informantes formae duplices, aliae Generales, quae dant quidem actum materiae, sed imperfectum, & cum potestate commixtum; aliae Specificae, quae nullam aliam formam ad existendum indigent, & quarum actus duplex est, alius Essentiae, alius Existentiae. Haec specificae formae iterum sunt vel separabiles, quae sublatam materiam existunt, ut sola est anima rationalis, vel inseparabiles, quae existere extra subjectum nequeunt, ut reliquae sunt in universum omnes formae naturales.

XXV. Ultimo tandem Finis est causa, cujus gratiam res est: Movet enim efficientem ad agendum motione, ut vocant, metaphoricam, quae fit, quando finis suam amorem injicit efficienti ad effectum producendum; Et sic finis est causa prima in mente, postrema in opere. Inde est collectu facile, quod finis motio non fiat sine

sine cognitione, illisq; unice tribuatur rebus, quae vel in veritate rei bonae sunt, vel tanquam bona concipiuntur.

XXVI. Dividiturq; finis in principalem, ad quem omnia opera diriguntur, & in minus principalem, qui ad consequendum principalem requiritur: Sic alius est internus, qui in ipsa habetur arte, semperq; ab eadem acquiritur, alius externus, qui ut semper obineatur non necesse est: Sic alius est & sive Cujus, cujus acquirendi gratia efficiens agit, alius & sive Cui, cujus commodis inservitur acquisitione finis cujus &c. Tantum breviss: pro instituti ratione nostri de causis, ex quibus per omnia ipsa sunt Causae ad judicanda, ne vitio nobis sit, quod de his nil seorsim precipiamus.

XXVII. Ceterum, ut etiam verbis duobus, qui enim in hac angustia charta aliter possumus? de altera Entis affectione disjuncta aliquid dicamus, Necessarium aliud est ad Esse, sine quo ut concausa non contingit vivere; Aliud est ad Bene sive commodum Esse, sine quo bonum non contingit esse fieri, aut devitare malum; Aliud est, quod praeter propositum & electionem agentis obstat, ut est violentum omne; Aliud demum, & quod hic attenditur unice, quod non contingit aliter se habere.

XXIX. Sic Contingentiae, quem pulcherrimo ordine Natura rebus necessariis miscuit, vox sumitur vel generaliter, pro omni nimirum eo, quod non est impossibile, sive in sua natura sit necessarium sive contingens; Vel specialiter, quod neque impossibile est, neque necessarium, sed antequam actu existat, produci vel non produci potest & sic Necessario contra distinguitur, ac definitur affectio Entis faciens ut re non necessaria posita in actu nihil sequatur impossibile.

XXIX. Estq; necessarium juxta atq; contingens aliud complexum ut sunt propositiones necessariae & contingentes, aliud incomplexum, ut sunt simplices res; Et hoc necessarium est vel Independens, ut est solus Deus, vel Dependens, quod a seipso nec Entitatem nec Necessitatem habet, sed a Deo conditore productum, ab ipsius voluntate nutuq; dependet, ita tamen ut neque contingencia impediatur, neque libertas etiam homini voluntatis adimatur.

XXX. Dividuum iterum est in Necessarium simpliciter & per se, quod est aut a causa externa Agente naturaliter, aut a causa interna forma nempe & materia. Et in necessarium ex hypotese, quod est vel cause, ejusq; duplicis, finalis scilicet & impellentis, vel nudi actus essendi, cujus nulla datur causa praeter nudum existentiae actum. Sed satis esto: Reliqua enim quae sunt, multa autem esse negare nolumus, ipsi examini committimus.

ADJECTANEA.

1. Plato sine necessitate aliqua causam excogitavit exemplarem. 2. Causa per accidens in omni causarum genere datur. 3. Efficiens semper suum extra se effectum causatur. 4. Agentia creata vere & proprie aliquid efficiunt. 5. Spiritus creatus nullam substantiam efficere potest. 6. Forma substantialis & corporea, & divi incorporea potest. 7. Media non possunt exercere causalitatem finis. 8. Omne necessarium reduci potest ad necessarium aut consequentis aut consequentiae. 9. Necessitas rerum petenda est non ab actu existendi, sed a causa. 10. Causa autem non remota, sed proxima.

F I N I S,

Umg. VI 26

= [Dissertationes
Theol. Vol. 707]

Sb.

VD 17

A. A. C. C.
 P R Æ S I D I O
 TIONUM PHILO.
 ICARUM XX X.

De
 TIONIBUS EN-
 UNCTIS, ET SPE-
 causa & causato, necel-
 & contingente.

Quam,
 à aspirante gratiâ,
 B P R Æ S I D I O
 Æ T I L E M A N I

colleg. Philos. Adjuncti,
 rij gratiâ defendendam suscipiet,
 DUS SVVERMANUS
 ndera-Holsatus,
 V Vittebergensi Academia,
 Decemb. hora & loco solitis.
 ius lib. 1. Epist. 9.
 iosum esse, quam nihil agere.

ITTEBERGÆ,
 Gormanni, ANNO M. DC. X.

Farbkarte #13

B.I.G.

Blue Cyan Green Yellow Red Magenta White 3/Color Black

Inches
 Centimetres

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 8